

Nr 134.

Av herr **Almkvist m. fl.**, om småskollärarytbildningens övertagande av staten.

Frågan om småskollärarytbildningens övertagande av staten har under en följd av år varit föremål för ett stort intresse i vida kretsar.

När skolöverstyrelsen, innan den till Kungl. Maj:t överlämnade det förslag till omorganisation av småskoleseminarierna, som sedermera lades till grund för Kungl. Maj:ts prop. nr 363 till 1919 års riksdag, från vederbörande myndigheter infordrade yttranden i ärendet, framfördes från en del håll den tanken, huruvida icke tiden nu vore inne för statens övertagande av småskoleseminarierna.

Emellertid ansåg varken skolöverstyrelsen, departementschefen eller riksdagen tidpunkten då vara inne för ett statens övertagande av denna gren av lärarytbildningen. Denna borde fortfarande och tills vidare vara en angelägenhet huvudsakligen för landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting.

Riksdagen beslutar utredning.

Vid 1923 års riksdag väckte ledamoten av första kammaren hr Rune motion (nr 123) om utredning rörande statens övertagande av hela småskollärarytbildningen, något som vore att betrakta såsom ett statsintresse. En sådan anordning skulle ock medföra åtskilliga praktiska fördelar. Kostnaderna komme att bliva jämnare och mera rättvist fördelade och totalkostnaderna för denna lärarytbildning skulle helt visst ställa sig billigare, om den försigginge vid ett mindre antal seminarier med större omfattning än vad nu vore fallet. Motionären fann det både principiellt riktigt och ekonomiskt förmånligt, att staten övertog småskoleseminarierna.

Riksdagen biföll motionen och anhöll i skrivelse nr 230 den 7 juni 1923 att Kungl. Maj:t måtte föranstalta utredning, huruvida och i vilken utsträckning staten borde övertaga de av landstingen upprättade småskoleseminarierna, samt därefter vidtaga de åtgärder, som av utredningen kunde föranledas.

Kungl. Maj:t anbefallde därefter skolöverstyrelsen att verkställa den av riksdagen begärda utredningen.

Skolöverstyrelsens utredning år 1927.

Efter infortrade yttranden och verkställda undersökningar överlämnade skolöverstyrelsen en den 23 juni 1927 dagtecknad, i tryck föreliggande utredning, till vilken vi tillåta oss hänvisa.

Av denna utredning framgår bl. a., att småskollärarytbildningen läsåret 1926—1927 bedrevs vid 28 seminarier, därav 4 upprättade av staten, 21 av landsting, ett av stad, som ej deltagar i landsting, samt 2 av enskilda.

Statens småskoleseminarier äro förlagda till Haparanda, Lycksele, Murjek och Hagaström.

Landstingsseminarierna voro förlagda till Uppsala, Malmköping, Linköping, Jönköping, Kalmar, Växjö, Kristianstad, Lund, Halmstad, Uddevalla, Borås, Skara, Kristinehamn, Örebro, Västerås, Falun, Bollnäs, Härnösand, Östersund, Skellefteå och Öjebyn. Därför finnes ett av Göteborgs stad upprättat seminarium i Göteborg.

Enskilda seminarier äro Ateneum i Stockholm och Nya småskollärarytbildningsseminariet i Stockholm (Detthows).

Efter en ingående undersökning av skilda, på den föreliggande frågan inverkande förhållanden kom skolöverstyrelsen till det resultatet i huvudfrågan, att staten snarast möjligt borde övertaga den utbildning av småskollärare, som nu ombesörjes av landstingen.

Enligt skolöverstyrelsens uppfattning borde småskollärarytbildningens omfattning grundas på det verkliga behovet av lärare vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärare vid folkskolor. Utredningen angående ett sådant behov, i vad det avsåge den tid framåt, som kunde någorlunda säkert överblickas, hade givit vid handen, att det föreliggande behovet, särskilt om för de närmaste åren även hänsyn toges till befintligt läraröverskott, kan tillgodoses genom 16 examensavdelningar årligen i stället för de nuvarande 25 $\frac{1}{2}$.

Efter ingående motivering framhöll överstyrelsen, att en ny seminarieorganisation borde omfatta följande: statens nuvarande seminarier i Haparanda, Murjek (med eventuell förflyttning till Luleå), Lycksele och Hagaström bibehållas, staten övertager landstingsseminarierna i Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Skara, Kristinehamn, Falun, Härnösand och Östersund, varjämte ett nytt seminarium, dubbelt, upprättas i Strängnäs. Landstingsseminarierna i Uppsala, Malmköping, Kalmar, Kristianstad, Uddevalla, Borås, Örebro, Västerås, Bollnäs, Skellefteå och Öjebyn, Göteborgs stads seminarium samt de privata seminarier i Stockholm, nämligen Ateneums och Detthows, indragas.

Skolöverstyrelsen föreslog vidare, att landstingsseminarierna i Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Skara, Kristinehamn, Falun, Härnösand och Östersund skulle indragas från och med början av läsåret 1928—1929 och seminariet i Strängnäs upprättas å tid, som Kungl. Maj:t ägde bestämma, så snart av överstyrelsen föreslagen avveckling av därvarande folkskoleseminarium det medgäve. Nya elever skulle icke höstterminen 1928 intagas vid seminarier i Kalmar, Göteborg, Borås, Örebro, Västerås, Bollnäs och Skellefteå.

teå. Verksamheten vid seminarierna i Kalmar, Göteborg och Öjebyn skulle nedläggas med utgången av vårterminen 1928 samt vid seminarierna i Uppsala, Malmköping, Kristianstad, Uddevalla, Borås, Örebro, Västerås, Bollnäs och Skellefteå med vårterminen 1929.

Vidare hemställde överstyrelsen, att staten skulle övertaga och ansvara för avlöningen till de ordinarie lärare, som på grund av vissa småskoleseminariers indragande skulle komma att mista sina befattningar, ävensom för dessas pensionering.

Skolöverstyrelsens yttrande år 1928.

Över skolöverstyrelsens utredning, som även åtföljdes av en del kostnadsberäkningar, inhämtade Kungl. Maj:t yttranden från vissa myndigheter, varefter skolöverstyrelsen anbefalldes inkomma med underdånigt utlåtande i anledning av vad i yttrandena blivit anfört. Sådant avgavs också den 30 april 1928.

I detta framhöll överstyrelsen, att dess granskning av myndigheternas yttranden ävensom av övriga inkomna framställningar rörande den av överstyrelsen framlagda planen beträffande seminariernas antal och förläggning icke givit överstyrelsen anledning att på någon punkt frångå sitt i 1927 års utredning framlagda förslag.

Beträffande den plan för den ifrågasatta reformens genomförande och bestridandet av kostnaderna för densamma under övergångstiden, som överstyrelsen i samma utredning sammanfattningsvis framlagt, var den, framhöll överstyrelsen, uppgjord under förutsättning, att frågan blivit löst vid 1928 års riksdag. Då så ej blivit fallet, hade planen därmed förlorat sin giltighet.

Genom hänvändelse till samtliga seminariestyrelser hade skolöverstyrelsen emellertid inhämtat uppgifter om vid vilka seminarier ny klassavdelning komme att intagas vid början av läsåret 1928—1929.

Med hänsyn härtill samt i övrigt kända förhållanden skulle, enligt överstyrelsens mening, den nuvarande seminarieorganisationen kunna avvecklas enligt följande plan under förutsättning, att 1929 års riksdag komme att fatta beslut i huvudsaklig överensstämmelse med de av överstyrelsen framlagda riktlinjerna.

1. Staten övertager landstingsseminarierna i Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Skara, Kristinehamn, Falun, Härnösand och Östersund från och med början av läsåret 1929—1930 och seminariet i Strängnäs upprättas å tid, som Kungl. Maj:t bestämmer.

Nya elever intagas icke höstterminen 1929 vid seminarierna i Uppsala, Malmköping, Kristianstad, Uddevalla, Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs. Där emot intages eventuellt en ny första klass i Skara.

Seminarieverksamheten nedlägges med utgången av vårterminen 1929 i Uppsala, Malmköping, Kristianstad, Uddevalla och Skellefteå samt med utgången av vårterminen 1930 vid seminarierna i Kalmar, Göteborg, Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs.

2. Under budgetåret 1929—1930 tillgodoses verksamheten vid de under avveckling stående seminarierna i Kalmar, Göteborg, Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs ur det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till understöd åt småskole-

seminarier och under samma budgetår tillgodoses verksamheten vid seminarierna i Strängnäs (ev.), Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Skara, Kristinehamn, Falun, Härnösand, Östersund, Lycksele, Murjek och Haparanda ur det nuvarande ordinarie reservationsanslaget till statens småskoleseminarier.

3. Staten svarar för avlöningen av de ordinarie lärare, vilka på grund av vissa småskoleseminariers nedläggande komma att mista sina befattningar och överföras på indragningsstat hos landstingen ävensom för dessa lärares pensionering.

För de lärare, vilka redan under budgetåret 1929—1930 sålunda komma att överföras på indragningsstat (vid seminarierna i Uppsala, Malmköping, Kristianstad, Uddevalla och Skellefteå helt och hållet och vid seminarierna i Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs möjligen partiellt) utgå avlöningsbidrag till landstinget ur det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt småskoleseminarier.

Från och med budgetåret 1930—1931, då samtliga småskoleseminarier beräknas vara statsseminarier, ersättes nu nämnda ordinarie förslagsanslag med ett extra anslag för understöd åt landsting till avlöning av på indragningsstat uppförda förutvarande lärare vid landstingsseminarier.

Fråga om utsträckning av utbildningstiden vid landstingens småskoleseminarier.

Innan vi beröra frågan om kostnaderna för statens övertagande av småskolläroverstyrelsen, tillåta vi oss erinra därom, att centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraforening till Kungl. Maj:t ingivit en framställning om, bl. a., utsträckning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna till tre år. Genom nådigt brev den 27 april 1928 anbefalldes Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att före den 1 december 1928 inkomma med utlåtande över denna framställning. I sitt den 30 november 1928 dagtecknade utlåtande i ärendet framhåller överstyrelsen, bl. a., att starka pedagogiska skäl tala för den ifrågasatta utsträckningen och skulle enbart den synpunkten kunna vara bestämmande, skulle överstyrelsen ej tveka att tillstyrka bifall till lärokursens förlängning till tre år.

Den föreslagna reformen skulle emellertid förorsaka betydande engångskostnader och ökade driftskostnader samt dessutom med stor visshet draga med sig avsevärt ökade utgifter för avlöning åt småskoleseminariernas lärare och åt småskolans lärarkår, om vilka utgifters storlek någon utredning nu icke föreligger.

Vidare framhåller överstyrelsen, att frågan om förstatligande av småskolläroverstyrelsen är så viktig, att det vore olyckligt, om nya tidsödande utredningar angående lärokursens längd skulle ytterligare undanskjuta denna reform, om vars nödvändighet alla äro ense. Överstyrelsen finner det fördenskull utsiktslöst att för närvarande påyrka en förlängning av utbildningstiden och vidhåller sina förut framställda yrkanden om omedelbara åtgärder för småskoleseminariernas förstatligande.

Ekonomiska utredningar.

Genom beslut den 18 maj 1928 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen att i samråd verkställa vissa ekonomiska utredningar, vilka stodo i samband med frågan om statens övertagande av småskolläroarbildningen i riket.

Sådana utredningar, omfattande beräkningar för såväl tvåårig som treårig lärokurs, hava även blivit verkställda och den 12 oktober 1928 till Kungl. Maj:t överlämnade.

En sammanfattning av dessa utredningar visar följande resultat.

A) Värdering av vissa seminariers fasta och lösa egendom.

1. Fast egendom (enligt Byggnadsstyrelsens värdering).

	Tomter	Hus	Summa
Linköping	47,250	167,000	214,250
Jönköping	48,200	97,700	145,900
Lund	32,250	140,000	172,250
Halmstad	25,200	136,000	161,200
Skara	8,100	64,000	72,100
Kristinehamn	17,520	87,750	105,270
Falun	10,000	149,800	159,800
Härnösand	29,700	57,000	86,700
Östersund	31,800	133,500	165,300
	250,020	1,032,750	1,282,770
	Tomt	Gymnastikhus	Summa
Linköpings gamla seminarium	82,500	89,500	172,000

2. Lös egendom (enligt av Överstyrelsen godkänd värdering).

	Rumsinventarier	Undervisningsmateriel	Bibliotek	Summa
Ovanstående landstingsseminarier samt Växjö	87,206: 19	28,545: 51	36,291: 79	152,043: 49

B) Kostnadsberäkning.

Alternativ I = 2-årig lärokurs, alternativ II = 3-årig lärokurs.

1. Beträffande lokalutvidgningar och reparationer (Byggnadsstyrelsens utredning).

	Alt. I	Alt. II	Skillnad
Linköping	47,300	82,200	34,900
Jönköping	103,900	147,500	43,600
Lund	70,200	119,800	49,600
Halmstad	31,600	32,500	900
Skara	142,100	150,500	8,400

	Alt. I	Alt. II	Skillnad
Kristinehamn	132,800	184,800	52,000
Falun, eventuellt	13,700	105,700	92,000
Härnösand	87,600	91,500	3,900
Östersund	16,700	76,100	59,400
Summa	645,900	990,600	344,700
Växjö (dövstumskolan)	25,100	41,700	16,600
Strängnäs (dubbelseminarium)	98,800	158,600	59,800
Summa	769,800	1,190,900	421,100
Linköping, gamla folkskoleseminariet	94,700	100,100	5,400
Falun, med tillbyggnad redan för alt. I	67,700	105,700	38,000

sålunda 54,000 kronors ökning för alt. I och lika stor minskning i skillnaden mellan I och II.

2. *Beträffande komplettering av den lösa egendomen* (Skolöverstyrelsens utredning).

	Alt. I	Alt. II	Skillnad
Rumsinventarier	124,622	196,872	72,250
Undervisningsmateriell	43,805	43,805	—
Bibliotek	23,400	23,400	—
Summa	191,827	264,077	72,250

3. *Beträffande årliga omkostnadsutgifter* (enligt Överstyrelsens tryckta utredning).

	Alt. I	Alt. II	Skillnad
Statens utgiftsökning vid övergång till de nya staterna	35,071	288,095	253,024

Sammandrag.

a) under förutsättning att landstingen och vissa kommuner utan avgift till staten överlämna fast och lös egendom:

	Alt. I	Alt. II	Skillnad
Lokalutvidgningar och reparationer..	769,800	1,190,900	421,100
Komplettering av den lösa egendomen	191,827	264,077	72,250
Summa	961,627	1,454,977	493,350

Första årets

1) ökning i driftkostnaderna	35,071	288,095	253,024
2) ungefärliga utgifter för lärare på indragningsstat	100,000	100,000	—
Summa	1,096,698	1,843,072	746,374

b) Under förutsättning att staten inlöser fastigheterna på sätt, landstingen begärt, dock ej med högre pris än efter byggnadsstyrelsens värdering.

	Alt. I	Alt. II	Skillnad
Fastigheterna	906,410	906,410	—
Lokalutvidgningar och nyanskaffning av lös egendom	961,627	1,454,977	493,350
Summa	1,868,037	2,361,387	493,350
Ökning i driftkostnad m. m., första året	135,071	388,095	253,024
Summa	2,003,108	2,749,482	746,374

Kungl. Maj:t har emellertid icke ansett sig kunna på grundval av de sålunda verkställda utredningarna för 1929 års riksdag framlägga förslag om småskoleseminariernas förstatligande.

Departementschefen anför härom under punkt 185 i bil. till 1929 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, bl. a., att hur önskligt det än vore att komma till ett snart avgörande i saken, detta, enligt hans mening, under inga förhållanden låter sig göra vid 1929 års riksdag.

Motiv för ett avgörande redan nu.

Undertecknade finna det särdeles angeläget, att denna fråga nu bringas till avgörande och anse att något ytterligare icke står att vinna genom förnyade utredningar.

Under den tid ärendet varit föremål för utredning ha en del landsting inställt beslutade nybyggnader för sina seminarier, andra landsting ha uraktlåtit att anskaffa för undervisningen utöver nu befintliga ytterligare erforderliga lokaler. Redan häruti ligger ett kraftigt skäl för att riksdagen snarast möjligt fattar ett avgörande beslut.

Vidare framträder, såsom skolöverstyrelsen också framhåller, problemet om överproduktionen av lärarinnor och kräver, att erforderliga åtgärder vidtagas för att bringa produktionen till överensstämmelse med det verkliga behovet.

Detta torde icke kunna ske förr än genom statens övertagande av småskoleseminarierna. Möjlighet gives till upprättande av en till omfattningen efter tidsförhållandena anpassad organisation. Härmed sammanhänger ock frågan om en önskvärd utjämning av kostnaderna för ifrågavarande utbildning. De årliga kostnaderna kunna utan tvivel i hög grad nedbringas, om de nuvarande många små och underbefolkade seminarier reduceras till ett mindre antal större och lämpligt fyllda anstalter. Hur ojämnt fördelade landstingens kostnader för seminarieverksamheten i själva verket äro, framgår närmare av den översikt, som lämnas å sid. 21 i skolöverstyrelsens ovannämnda tryckta utredning.

Synnerlig vikt tillåta vi oss därjämte fästa vid den verkan med avseende på landstingens utgifter, statens övertagande av nu berörda lärarutbildning skulle medföra. En välbehövlig lättnad i de mångenstädes högst betungande landstingsskatterna skulle genom ett dylikt övertagande ernås. Visserligen kan häremot invändas, att landstingens övriga utgifter äro så betydande, att

en befrielse från kostnaderna för småskoleseminarierna icke skulle förmå att i mera avsevärd omfattning lätta skattetrycket. Med hänsyn till de årligen ökade krav, staten ställer på landstingen, är det emellertid, enligt vår uppfattning, ägnat att medföra en jämnare fördelning av skattebördan och jämväl ur principiell synpunkt tillräddligt, att staten övertager kostnaderna för varje uppgift, som, såsom den nu förevarande, kan anses vara uteslutande en statens.

Av departementschefens förut omnämnda uttalande i årets statsverksproposition framgår, att flera landsting och städer vägrat att utan ersättning överlåta sin för seminarieverksamheten avsedda egendom till statsverket. I vilken omfattning så skett, framgår närmare av i ärendet föreliggande utredningar, till vilka vi anhålla att få hänvisa.

Enligt vår uppfattning kan denna omständighet icke längre få fördröja frågans lösning. Hur många och hur utförliga underhandlingar som än komma att äga rum, torde samstämmiga erbjudanden från landstingens sida icke kunna erhållas. Vi finna det naturligt, att de landsting, vilkas seminarier staten övertager, utan kostnad till statsverket överlåter den till seminarierna hörande såväl fasta som lösa egendomen. Därigenom att staten övertager kostnaderna för egendomens framtida vård och underhåll, för lärarlöner, utgifter för undervisningsmateriell, kort sagt övertager ansvaret för verksamhetens framtida upprätthållande, tillförsäkras landstingsområdena sådana förmåner, att de mer än väl uppväga de uppoffringar, som kunna vara förenade med ett överlämnande till staten utan ersättning av nuvarande, till seminarierna hörande egendom.

De ekonomiska beräkningar, som blivit gjorda av skolöverstyrelsen och byggnadsstyrelsen, upptaga två alternativ, det ena avseende kostnaderna för tvåårig, det andra för treårig lärokurs. En förlängning av lärokursen anse vi under nuvarande förhållanden utesluten.

Bibehålles seminariekursen tvåårig, kan statens årskostnader för de 16 seminarerna, inberäknat tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, beräknas till omkring 600,000 kronor eller samma belopp, som f. n. utgår till dels de fyra nuvarande statsseminarierna, dels ock till landstingsseminarierna. Därtill beräknas komma vissa övergångskostnader, uppskattade till 100,000 kronor, samt kostnaderna för anskaffande av erforderliga lokaler, inventarier och undervisningsmateriell med tillhoppa 961,627 kronor, därest landstingen utan ersättning överlämna nuvarande egendom.

Beträffande de beräknade statsutgifterna för erforderliga lokalutvidgningar, reparationer, komplettering av undervisningsmateriell m. m. torde anslag icke vara erforderligt under budgetåret 1929—1930, utan beviljandet av nödiga medel kunna ske successivt efter förslag av Kungl. Maj:t med början ett följande år.

På grund av det anförda få vi värdsamt hemställa, att riksdagen måtte besluta,

att, under förutsättning att vederbörande landsting utan ersättning till statsverket överlämna till seminarierna hörande fast och lös egendom, från och med början av läsåret 1929—

1930 övertaga landstingsseminarierna i Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Skara, Kristinehamn, Falun, Härnösand och Östersund;

att, under förutsättning att folkskoleseminariet i Strängnäs indrages, därstädes upprätta ett småskoleseminarium med två avdelningar å tid, som Kungl. Maj:t bestämmer;

att nya elever icke höstterminen 1929 intagas vid seminarierna i Uppsala, Malmköping, Kristianstad, Uddevalla, Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs;

att seminarieverksamheten med utgången av vårterminen 1929 skall nedläggas i Uppsala, Malmköping, Kristianstad, Uddevalla och Skellefteå samt med utgången av vårterminen 1930 vid seminarierna i Kalmar, Göteborg, Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs;

att verksamheten vid de under avveckling stående seminarierna i Kalmar, Göteborg, Borås, Västerås och Bollnäs under budgetåret 1929—1930 skall tillgodoses ur det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till understöd åt småskoleseminarier och vid seminarierna i Strängnäs (eventuellt), Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Skara, Kristinehamn, Falun, Härnösand, Östersund, Lycksele, Murjek och Haparanda ur det nuvarande ordinarie reservationsanslaget till statens småskoleseminarier;

att staten skall övertaga ansvaret för avlöningen åt de ordinarie lärare, vilka på grund av vissa småskoleseminariers nedläggande redan mistat eller komma att mista sina befattningar och överföras på landstingens övergångsstat, ävensom för dessa lärares pensionering; samt

att för de lärare, vilka under budgetåret 1929—1930 kunna komma att överföras på indragningsstat, avlöningsbidrag till landstingen skall utgå ur det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt småskoleseminarier.

Stockholm den 17 januari 1929.

N. J. F. Almkvist.

Gustav Rosén.

D. Hansén.

Ivar Österström.

Evert Jonsson.

Edw. Larson.
